

CLASA

Sadoveanu este cel care introduce in literatura româna specia romanului de inspiratie istorica. In evolutia acestei se pot surprinde câteva perioade semnificative: romanele de inceput precum "Soimii" realizeaza o evocare istorica in spirit romantic punându-se accent asupra trasaturilor de caracter ale personajelor si urmarindu-se întâmplari spectaculoase pe fundalul unei istorii neguroase si pline de neprevazut. Scriitorul are mai putin vedere imaginea unei epoci, axându-se asupra unor elemente pline de spectaculos si neprevazut, in spiritul romanului european. In a doua etapa, când se refera la perioada de echilibru si progres in istoria Moldovei, documentarea este riguroasa iar atmosfera de epoca este redată in chip veridic. Este cazul epocii de gloria a lui Stefan cel Mare, aceasta fiind una din putinele perioade de afirmare a energiilor creatoare ale neamului. In concordanta evocare istorica este ampla, totala, lucru reflectat de romanul fluviu "Fratii Jderi". Perioada urmatoare este una de decadere, de involutie, reflectate de opere precum "Neamul Soimarestilor" si "Vremea Ducai-Voda". Evocarea se invaluieste intr-un aer de balada si legenda, in prim plan ies personaje cu trasaturi alese dar care nu au forta sa readuca lucrurile pe fagas normal. E o perioada tulbure de spoliere crâncena a poporului, de lupte pentru putere cu consecinte nefaste. In spiritul viziunii lui Dimitrie Cantemir, autorul are in vedere momente de stralucire si de decadere, de crestere si de descrestere, specifice evolutiei istorice.

E un roman cu o constructie ampla, echilibrata, urmarind un fir narativ bine conturat (2 teme---tema social-istorica si tema erotica). Actiunea romanului se petrece in Moldova di a doua jumătate a secolului al-17-lea in perioada domniei lui Geogie Duca-Voda, personaj al carui caracter isi impune amprenta asupra vietii sociale si politice a tarii in mod nefast.

Zodia Cancerului sau Vremea Ducai-Voda

De Mihail Sadoveanu

(caracterizarea lui Alecu Russet in antiteza cu Duca-Voda)

Romanul istoric "Zodia cancerului" are o semnificatie deosebita in cadrul creatiei lui Sadoveanu, caci tema lui nu poate fi inteleasa daca este redusa doar la povestirea unor aventuri romantice proiectate pe fundalul intunecat al evului mediu românesc. De asemenea nici evocarea de epoca, magistrala, nu constituie singura valoarea artistica si ideologica a cartii, desi contribuie in mare masura la aceasta.

"Zodia cancerului sau Vremea Ducai-Voda" trebuie vazuta in suita istorica, plina de semnificatii, anuntata de "Neamul Soimarestilor". Aici lupta stramosilor pentru apararea razasiei era in culmea ei. Taranii liberi se luptau pe viata si pe moarte pentru libertatea lor, respingând cu vitejie jugul boieresc. Vremurile erau mai tragice si, dintr-o anume perspectiva, mai eroice.

In "Vremea Ducai-voda" vechea lupta e aproape de final. Transformarea razasimii in iobagie e un proces, incheiat si pecetluit, pe care rabufnirile eroice nu-l mai pot rasturna. Istoria isi va continua drumul, va cunoaste noile lupte ale taranimii lipsite de pamant si va redeschide stravechea drama a taranului muncitor, oprimat, in cazul perioadei prezentate, nu numai de domnul uzurpator ci si de boierii lacomi si hrapareti.

Caracterizare lui Duca-Voda

Duca Voda este un domnitor habotnic, lacom si avar, un batrân ambitios care a pauperizat (saracit) tara pentru a recâstiga domnia pierduta si a-si achita angajamentele banesti exorbitante luate fata de turci. Ajuns pe tronul tarii prin mazilerea lui Antonie Russet, el isi indeparteaza dusmanii nemilos, ucigându-I unul câte unul fara ezitare si fara remuscari, singurul sau interes fiind sa domenasca. Chiar el recunoaste "*Ma gândesc ca dincolo, la divan au intrat faptasii pe care nu-I cunoastem. Fii deci mut. Nimeni sa nu simta nimic, pâna ce nu dezlegam cu cheie de foc, limba sulgerului Lupu*". Duca Voda are toate motivele pentru a o astfel de purtare, caci boierii pamânteni sunt de partea celui ce are puterea si nu a celui ce detine adevarul, razvratindu-se uneori, in momente de restriste pentru ca mai apoi asprimea si intransigenta domnului sa-I aduca din nou in rândurile celor credinciosi lui. Caci toti cei ce stau impotriva lui Duca-Voda "*vor patimi ca acest Ursachi, pe care-l scot in fiecare zi din butuc slujitorii si-l bat la talpi ca sa-si plateasca datoriile, fie catre negustorul liovean, fie catre domnul sau*". {Insa} aceasta prigoana impotriva boierilor nu este la Duca-Voda un lucru firesc, determinat de o fire demonica, ca la Alexandru-Lapusneanul, ci dimpotriva este o masura impusa de conjunctura in care este aplicata. "Ucide sau vei fi ucis", aceasta este singura regula care mai era valabila in haosul acelor vremuri. Deci mai cuminte pentru cei aflati sub continua observatie este sa taca si sa faca, exemplu preluat si de Alecu Russet , care insa, nu-l pune in aplicare datorita unui alt conflict ce rasare din umbra... iubirea sa pentru domnita Catrina, fiica dusmanului sau si a familiei sale.

Aceata slabiciune, domnul o foloseste in favoarea sa, cu toate ca incearca sa-I impuna fiicei sale un alt beizade, pe Stefan. Din acest punct de vedere Duca este despotul de tip turcesc, machivelic, prin natura si traditie, intrigant si trufas, intreaga sa activitate gravitând in jurul setei da marire si de bogatii. {Caci} domnul nu se gândeste nici un moment la independenta sau la bunastarea poporului si nici a propriei familii, el vazându-si supusii doar

ca o sursa aparent inepuizabila de venit. Duca Voda este o fire cruda si cinica, el cerându-I hatmanului Buhus sa reprime in sânge revolta orheienilor, iar primul cap taiat sa-I fie adus inainte. Pe boierii care refuza sa mai spolieze poporul ii judeca sumar si ii executa. Spre deosebire de adevaratii voievozi care au inzestrat tara cu biserici, mânăstiri si schituri, construind lacasuri de cult si monumetnte de arta, religiozitatea lui Duca este falsa, caci, prin rugaciuni el cere divinitatii sprijin in planurile lui de pedepsire a inamicilor personali, el este un om fara suflet, care na trait niciodata satisfactia morala de a veni in ajutorul semenilor lui. Ultima lui fapta sângeroasa este uciderea lui Alecu Russet, in ziua nuntii fiicei sale cu Stefan Beizade, lasând-o pe mireasa sa se confrunte cu imaginea chipului desfigurat al iubitului.

Beizade Alecu este inasa un intelectual, el cunosând cultura Bizantului si pe cea slava, si, prin studiile primite la universitea Camenita, avand cunostiinte despre cultura occidentala de tip classic. Impresioneaza vestimentatia boiereasca, supletea tinutei, paliditatea nobila a figurii, privirea zâmbitoare ce indica o fire deschisa. Toate acesta il fac sa nu se simta cu nimic inferior in discutiile cu abatele Paul de Marenne. {Dar} acest fiu de print genilom (fiul domnitorului mazilit), care n-ar face nota discordanta in saloanele franceze, traieste intr-o societate inapoiata, care in cele mai bune situatii atinge cel mult un ev mediu intunecat, in timp ce taraminea si popualtia saraca este trimisa chiar intr-o epoca mai indepartata, in care oamenii se adpostesc prin colibe de frica navalitorilor straini si se apara cu un umil par in fata garzii inarmate ce-l duce pe oapetele francez intr-un paradis, care datorita existentei componentei umane pare un paradis devastat.

“Lasând indarat lucirea mareata a asfintitului, abatele de Marenne incepu sa coboare, intrebându-se ce cai minunate si cotite ii rezerva clipa viitoare in aceste singuratati. Dintr-o data, pe neasteptate, dintr-o râpa nebanuita, ii aparul omul. ...Tresari, caci acesta apritie nu era in armonie cu sentimentul si cu aprecierile sale din clipa precedenta. Nu era in armonie nici cu ceea ce in chip obisnuit cunostea el despre aceasta nobila opera a celui prea puternic”. {Caci,}

In aceasta tarisoara manipulata continuu de-a lungul veacurilor de prea puternicii sai dusmani *“Din risipiturile celor câteva colibe acoperite cu stuh, gramadite in rovina, o fiinta in zdrente rasari amenintoare, ianrmata cu un par, rupt din lastarii de aproape. Privea sperziata, printre pletele pe care i le zbatea vântul dinaintea ochilor, încâlcindu-le cu barba zburlita. O droaie de câini slabi – arciuti si cu cozile subpuse, un fel de lupi ai foamei – iesisera la carare in juru-I latrând salbatic si urlând.”*

Foametei supusilor I se opune ospatul de la curtea domaneasca care are loc *”in odaia cea mare a spatariei, impodobita cu un mic iconstas si cu trei candelale in coltul rasaritului si cu marcile tinutului Moldovei zugravite de jur imprejur pe peretii albi”.* Insa nu acest ospat este cea mai elocventa forma a ospitalitatii si opulentei, in limitele posibilului, a Moldovei, ci masa data de satrarul Lazarel Griga, care desi nu se numara printre asa zisii oameni mari ai tarii, stie sa-si cinsteasca oaspetele cu se cuvine. Caci in acea casa aflata asunsa intr-o poienita abatele de Marenne a gustat un vin mai bun decât cel servit la masa domneasca, unde un *“boier mândru, infierbântându-se, intra in istorie, stiinta si teorie, ca sa puie probe inaintea nedumeririi nobilului francez. De Marenne nu era numai nedumerit, ci cu totul neincredator. Ninic din acest hotar barbar nu putea aminti de maretia fiilor lupoaicei. ‘manie de savant si basme de necrezut’, cugeta el, ascultând distrat pe tovarasul sau.”*

Prin aceste amanunte, asezate in puncte cheie ale romanului, Sadoveanu incearca sa demonstreze ca Duca Voda este , ca si domnii de dinaintea lui , ca si cei care-I vor urma, un personaj vremelnic, ajuns in fruntea unei tari pe care n-o cunoaste, sau pe care nu vrea s-o

cunoasca, fiind interesat doar de proprii-I bunastare. El nu are incredere in nimeni si nici nu are sustinatori, el omoara ca sa nu fie omorât, aflându-se astfel intr-o pozitie pe cât de ingrata pe atât de râvnita, la care majoritatea boierilor vor sa acceda. In aceasta conjunctura nefavorabila Duca-Voda face cea mai mara greseala pe care o poate face un domnitor, isi ucide toti oamenii, si pe cei de incredere si pe cei tradatori, lipsindu-se astfel de orice ajutor in perspectiva unor vremi grele. Omoara fara scrupule, omoara fara judecata, omara fara sa vada problema supravietuirii in ansamblu preocupându-se doar de agonisirea unei cât mai mari averi. Si având in vedere caracterul slab al domnitorului tara este lasata in mâinile dusmanilor, observatia omului din padure, intalnit de beizade Alecu spunând totul: *”oi, boierilor si domnilor, parca eu pot sti cine ne-a pradat, zic sa fi fost cazaci ori lesi, altii socot c-au fost oamenii stapânirii care implinesc birul”*.

Dar daca Duca-Voda este un domnitor incompetent, nepatriot, complet dezinteresat de prestigiul politic al Moldovei si de apararea intereselor statului in fata adversarilor lui traditionali, beizade Alecu isi iubeste tara dar sigur ar fi un domn dezinteresat, incapabil sa-si asume acest rol, sa schimbe starea nefasta a lucrurilor de care este constient. Desi cu educatia primita il depaseste cu mult pe rivalul sau el se plafoneaza la imaginea de Don Juan moldav, neincercând in nici un fel sa imbunatateasca traiul supusilor tatalui sau. Constata si atât, lucru pe care abate de Marenne il dezaproba total. Totodata, fiul de domn mazilit nu vede in inlaturarea lui Duca Voda o eliberare a unei tari asuprite ci propria revansa. Caci Alecu Russet inceara sa-si creeze imaginea unui om stapânit, cumpatat, sigur pe sine, când in realitate el are mentalitatea unui fugar (care si-a irosit tineretea in petreceri si aventuri erotice), lucru ce se observa in mare parte din actiunile sale. El nu are vointa, caci cu putin inainte de a-si atinge un scop atentia ii era deturnata in alta directie toate comploturile si sacrificiile facute pâna atunci, fiind absolut inutile. Aceat mod de a fi se schimba in mod radical in final când onoarea il impidica sa mai fuga. Din acel moment in care el alege calea dreptatii si cavalerismului, lui nu ii mai este rusine de sine insusi, acceptând chiar si moartea pentru o cauza, care dupa multe amanari, se dovedeste a fi onorabila. El aplica astfel modelul clasic francez in care orica barbat este un gentilom, singura nepotrivire fiind locul aplicarii acestor idei. Dupa cum spune si abatele de Marenne *“Aici era o dezolare a singuratatilor pe care amicii sai ramasi in Franta nici n-o putea banui, ori de câta imaginatie ar fi fost inzestrati, caci la antipodul civilizatiei se gasesc uneori asemenea lucruri, ramase neschimbate dintru inceputul creatiei, pastrându-si frumusetea lor misterioasa”*. Iar frumusetea aceasta misterioasa poate fi considerata ca provenind din nobletea unor oameni ale caror caractere le depasesc cu mult pe a celor cu functii mari, in general, corupti si inculti, dar care insa echilibreaza ordinea umana si cea naturala, lasata de Dumnezeu.

Desi viata lui Alecu Russet se adânceste in tragedie, el se salveaza moral datorita prieteniei sincere pentru Paul de Marenne si iubirii pentru Catrina Duca (iubire ce-l va duce la moarte), prietenia si dragostea dând sens existentei sale si innobilând-o prin ofranda sacrificiului de sine.

*“Dumnezeu a pus aici un paradis
E adevarat : un paradis devastat”*

In aceasta lume divizata intre asupritori si asupriti vine abatele Paul de Marenne, care vazând splendidele peisaje din Moldova numeste acest loc un paradis. In sa beizeze Alecu il readuce la realitate, caci tara sa e un *paradis devastat*, afirmatie ce este intru totul acceptata de abate când acesta intra in contact cu oamenii acestui pamânt. *“Lasând indarat lucirea mareata a asfintitului, abatele de Marenne incepu sa coboare, intrbându-se ce cai minunate si cotite ii rezerva clipa viitoare in aceste singuratati. Dintr-o data, pe neasteptate, intr-o râpa nebanuita, in partea padurii ii aparu omul. ...Tresari caci acesta aparitie nu era in armonie cu sentimentul si cu aprecierile sale din clipa precedenta. Nu era in armonie nici cu ceea ce in chip neobisnuit cunostea el despre aceasta nobila opera a Celui prea puternic.”* Caci peisajului grandios i se opune acum latura umana, atât de asuprita si chinuita încât prin punerea laolalta a celor doua componente, cea umana si cea naturala se observa o mare discrepanta. Si desi Paul de Marenne nu incearca nici un moment sa compare Moldova cu patria sa , el ramâne profund surprins. Nu se astepta la drumuri pavate, la poduri, este bine dispus de incercarile nastrusnice prin care trece (prevestirea furturii si trecerea prin vad), dar la vederea locuitorilor acestui tinut are un adevarat soc, pe care nu incearca nici macar sa-l ascunda. Alecu Russet dimpotriva este obisnuit cu numeroasele atacuri din partea numerosilor dusmani, nefiind mirat nici de nestiinta locuitorului satului Nastureni cu privire la originea atacatorilor si nici de totalul dezinteres al politiei domnesti, care in acele vremuri era mai mult folosita la strângerea birurilor decât la apararea populatiei neajutorate.

“Iasii erau si-n vremea aceea un oras vechi si cu faima. De o suta si mai bine de ani aflându-se o capitala statornica a Moldovei, mahalalele I se umflaseră ulitele din mijlos I se imbulzise de case noua ale negustorilor si boierilor, iar curtea domneasca isi innoise turnul, rânduile de sus si odaile ostimii. Totusi cu tot sporul si cu toate stralucitele-I lacasuri dumnezeiesti, ramasese o asezare a orientului. Nu se cunostea in rânduiala sau mai degraba in neorânduiala ulitelor lui nici un plan.”

Iasul acelor vremuri (mijlocul secolului al 17-lea) era in mare parte doar un mic oras aflat la poarta Orientului, preluând multe din caracteristicile aceluï stil de viata. Iar cetatea de scaun a Moldovei, de mai bine de 100 de ani, atat prin modul de organizare (despre care s-ar putea spune chiar ca nu exista) cât si prin viata desfasurata intr-insa, indica in mod clar situatia economica si politica din Moldova acelor vremuri. Caci *“fiecare pamântean, asezator in el, fie boier, fie prost, punea sa I se cladeasca rareori cu mistrii, si mai ales cu toporul acareturile si casa dupa fantezia momentului, având chiar o deosebita placere sa intoarca dosul ori coasta catre altii, ghiontindu-i”*. Deci având in vedere modul in care se construia si de catre cine, situatia pare dezarmanta... Ca si capitala, fie ea si a unui stat minuscul dintr-o coasta a marelui Pasalâc, Iasul arata “lamentabil” (apreciindu-l din punct de vedere modern sau prin comparatie cu burg-urile germane), casele fiind *”ca de un vânt vesel semanate, in chipul cel mai capricios”*.

Diferentele dintre cei mari si puternici si cei mici si saraci, dar cu frica de Dumnezeu si inima libera de orice remuscari, se vad si aici *” lângă o curte de caramida si piatra de Orhei boiereste rasfatata, se tupila o casuta strâmba de bârne acoperita cu paie ori cu stuh. Dar de multe ori casuta avea o podoaba de flori inaintea usii, pe când curtea de alaturi pustie, lasa sa-I cada tencuielele si olanele si sa-I atârne ca aripi moarte ferestrele”*.

Chiar si prin modul cum oamenii isi au grija de casa lor se desprinde cumintenia omului simplu, care de bine de rau supravietuieste în orice vreme, având obisnuinta muncii si nedându-se niciodata deoparte de la ea, pe când oamenii asa zisi mari si bogati, dar mai ales fuduli, sunt luati de valul lacomiei, care nicicând nu le da pace si sunt purtati asa prin orase si tari, de la un stapân la altul, niciodata negasind fericirea indelung cautata.

{Astfel} Analizând atent viata orasului, Sadoveanu ilustreaza de fapt psihologia locuitorilor lui, demonstrând inca o data inutilitatea minciunii si a parvenirii, pe care in zadar incerca Duca Voda sa o ascunda sub masca religiozitatii, care in final nu l-a ajutat cu nimic, el murind singur, intre straini, asa cum autorul arata intr-una din povestirile din “Hanul Ancutei”.

Legatura aceasta, intre doua din cele mai cunoscute carti ale sale, sugereaza clar ideea vremelniceii, si in multe operele sale Sadoveanu nu uita sa regrete dupa vremurile eroice ale domnilor pamânteni, al caror reprezentant de seama este Stefan cel Mare.